

Střední odborná škola Znojmo, Dvořákova, příspěvková organizace

Č.j.: SOŠ ZnDv 1743/2023

Směrnice číslo: 2.20.01

ŠKOLNÍ PROGRAM PROTI ŠIKANĚ

Zpracováno podle Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních, č. j. MSMT – 21149/2016)

Školní program proti šikaně je speciální program, který je součástí Programu prevence.

Slouží k vytváření a udržování bezpečného a zdravého prostředí ve škole, k ochraně žáků a jejich zdraví, k předcházení vzniku různých forem rizikového chování, je zaměřen především na prevenci šikany, a to specifickou primární prevencí a sekundární prevencí.

Dále je zaměřen také na zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví zaměstnanců školy a prevenci šikany zaměřené na učitele.

Do primární fáze spadá předcházení negativním jevům chování ve školním prostředí. Zejména je zde kladen důraz na práci třídního učitele a učitelů výukových předmětů v oblasti prevence sociálně patologických jevů.

Do sekundární fáze spadá spolupráce metodika prevence, výchovného poradce s třídními učiteli, kteří by měli diagnostikovat a řešit počáteční fáze šikany, při pokročilých fázích šikanování zajistit spolupráci školy s odborníky ze specializovaných zařízení.

Charakteristika šikany

Šikana je agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a toto chování je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně anebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je charakteristická nepoměrem sil, nemocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoučelností agrese.

Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.

Podoby šikany:

- Přímá šikana může mít podobu
 - fyzickou (bití, plivání, tahání za vlasy),
 - verbální (vulgární nadávky, zraňující komentáře k rase, národnosti, etnicitě, náboženství nebo sexualitě, výhrůžky, násilné a manipulativní příkazy)
 - neverbální (urážlivá gesta a zvuky, zírání, používání zastrašujících nebo výhrůžných příkazů ve tváři, nebo v řeči těla, ničení/schovávání/kradení věcí nebo učebních pomůcek).
- Nepřímá šikana má za cíl způsobit emocionální a psychologické utrpení a poškodit sociální status oběti. Útočník působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr ve skutečnosti nemá. Hlavní agresor k útoku často využívá prostředníka, neútočí přímo. Tento druh šikany je většinou nefyzický.
- Jednou z nejčastějších forem šikany v dnešní době je elektronická šikana – kyberšikana. Může mít podobu např. zakládání falešných profilů na jméno žáka či učitele s dehonestujícím obsahem, prezentace ponižujících fotografií či videí na portálech, prezentace zraňujících komentářů na webu, rozesílání vulgárních nebo výhrůžných koláží s tváří žáka nebo učitele či příslušníků jeho rodiny, výhrůžné SMS nebo e-maily apod.

Hranice, která odlišuje šikanování od škádlení nebo agrese, bývá někdy nezřetelná. U žáků se za šikanování nepovažuje škádlení nebo agrese, která nemá znaky šikanování. Jedním z rozlišujících prvků je schopnost žáka škádlení opřevovat, bránit se mu, zastavit ho. Ve chvíli, kdy se žák škádlení nebo agresi neumí nebo nemůže bránit, cítí se bezradný a bezmocný, a přesto škádlení nebo agrese pokračuje, pak toto chování přerůstá v šikanu.

Podobně, jedná-li se o šikanu pedagoga žáky, pak šikana není zlobení a nerespektování ze strany žáků, které postrádá znaky šikany. Naopak přerůstá v šikanu, stává-li se vědomým, záměrným, úmyslným a cítí-li pedagog, že není v jeho moci jej zastavit, cítí se bezbranně, ztrácí autoritu a poměr sil v rolích žák/žáci a pedagog se obrací.

Většina obětí šikany a jejich svědků se snaží situaci co nejdéle držet v tajnosti, bojí se někomu svěřit. Důsledkem může být podcenění závažnosti a rozsahu výskytu šikany nebo obtížné nalezení útočníků. Proto je v prevenci velmi důležité zaměřit se specificky na identifikaci rizikových znaků a signálů pro výskyt šikany.

Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;
- při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními;
- o přestávkách vyhledává blízkost učitelů;
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený;
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;
- stává se uzavřeným;
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;
- jeho věci jsou poškozené nebo zničené, případně rozházené;
- zašpiněný nebo poškozený oděv;
- stále postrádá nějaké své věci;
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole;
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na účet žáka;
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášení nepřátelským až nenávistným nebo pohrdavým tónem;
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje;
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich;
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;
- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmítání učitelům apod.

Zákonní zástupci žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi;
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo;
- nechutí dítěte jít ráno do školy;
- ztráta chuti k jídlu;
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o odvoz autem;
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně;
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad;
- zmínky o možné sebevraždě;
- odmítá svěřit se s tím, co ho trápí;
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody, případně doma krade peníze;
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí;
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, projevuje i zlobu vůči rodičům;
- dítě si stěžuje na neurčitě bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma;
- dítě se vyhýbá docházce do školy;
- dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

Stádia šikany:

1. stadium: *Zrod ostrakismu* – mírná forma násilí, ignorování, pomluvy, intriky, drobné legrácky. Žák je neoblíbený a neuznávaný.

2. stadium: *Fyzická agrese a přitvrzování manipulace* – jednotlivec slouží jako hromosvod – spolužáci si na nich odraňují nepříjemné pocity související s plněním školních povinností či školní docházkou, ojediněle se objevuje fyzická agrese.

3. stadium: *Vytvoření jádra agresorů* – šikana už neprobíhá náhodně, ale systematicky. Agresor či skupina agresorů si vytipuje „slabého jedince“, který se stává jejich obětí – klíčový moment.

4. stadium: *Většina přijme normy a sankce agresorů* – platí „buď jsi s námi, nebo proti nám“. I do této doby mírní žáci se začnou chovat krutě, vzniká mlčící skupina.

5. stadium: *Totalita* (dokonalá šikana) – normy většiny přijmou téměř všichni a vytvoří se dvě skupiny. Jedna nemá žádná práva, druhá naopak všechna. Šikanování se stává programem kolektivu a prorůstá do školních struktur.

Aktéři šikany:

Agresor – může být kdokoliv, příčiny agresivního chování: poškození nevhodnou výchovou (citový chlad, lhostejnost, tolerance k násilí, ponižování...), somatické zvláštnosti, specifické projevy chování, temperamentové dispozice atd.

Oběť – může být kdokoliv, např. děti s nízkým sebevědomím (tiché, plaché, citlivé, ustupující ...), děti neschopné zaujmout (osamělé – bez kamarádů ...), děti s útočným chováním (dráždící,

popichující, protivné...), noví žáci, vynikající žáci, žáci handicapovaní, tělesně neobratní, odlišné rasy, etnika atd.

Pedagog – může dát nevědomě sám podnět k šikaně – zesměšnění žáka před třídou.

Rodiče – měli by věnovat pozornost změnám v chování a zvyklostech dítěte, neměli by váhat a okamžitě kontaktovat školu.

Školní program proti šikanování

1. Zmapování situace a motivace pedagogů ke změně

- Třídní učitelé zahrnují problematiku šikany a její prevence do třídnických hodin.
- Učitelé ve výukových předmětech – občanská nauka, tělesná výchova - zahrnují téma šikany do výuky.
- Školní metodik prevence nebo učitel monitoruje situaci sociálního klimatu ve třídách pomocí preventivních aktivit – pozorování, rozhovory se žáky, dotazníky.
- Školní metodik prevence spolupracuje s dalšími organizacemi a organizuje preventivní akce proti šikanování.

2. Společné vzdělávání pedagogů

- Učitelé mají možnost vzdělávání pracovníků v akreditovaných kurzech k problematice šikanování.
- Učitelé mají možnost využít pomocné materiály ke vzdělávání pedagogů např.:
 - Kolář, Michal: Nová cesta k léčbě šikany. Nakl. Portál
 - Kovář, Michal: Skrytý svět šikanování ve školách, Nakl. Portál
 - Říčan, Pavel; Janošová, Pavlína: Jak na šikanu. Nakl. Grada
 - www.sikana.org, www.e-nebezpeci.cz, www.minimalizacesikany.cz

3. Společný postup při řešení šikování

První pomoc při počáteční šikaně

- odhad závažnosti a formy šikany;
- rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili, a s oběťmi;
- nalezení vhodných svědků;
- individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků a konfrontace oběti s agresory);
- ochrana oběti;
- předběžné vyhodnocení a volba ze dvou typů rozhovorů;
- rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření);
- rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku);
- realizace vhodné metody;
- metoda usmíření;

- metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči);
- třídní hodina;
- efekt metody usmíření;
- oznámení potrestání agresorů;
- rozhovor s rodiči oběti;
- třídní schůzka;
- práce s celou třídou.

Krizový scénář pro výbuch skupinového násilí při pokročilé šikaně:

- První (alarmující) kroky pomoci
 - zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;
 - bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí.
- Příprava podmínek pro vyšetřování
 - zalarmování pedagogů na pochodí a informování vedení školy;
 - zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;
 - pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);
 - oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům.
- Vyšetřování
 - rozhovor s obětí a informátory;
 - nalezení nejslabších článků, nespolupracujících svědků;
 - individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;
 - rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora s obětí.
- Náprava
 - metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

4. Užší realizační tým

Tvoří ho:

- ředitel školy
- zástupkyně ředitele školy
- výchovná poradkyně
- školní metodik prevence
- třídní učitel (konkrétní třídy)

Tým:

- řídí činnosti spojené se zavedením Programu proti šikaně ve škole;
- mapuje situaci v oblasti šikany ve škole, spolupracuje s kolegy, žáky, rodiči, ostatním zaměstnanci školy;
- mapuje vzdělávací možnosti v oblasti šikany;
- v případě kyberšikany spolupracuje s metodikem informačních a komunikačních technologií, IT pracovníkem;

- v případě, že se šikana vyskytne na odborném výcviku, spolupracuje s učitelem odborného výcviku;
- v případě, že žák je ubytovaný v domově mládeže, spolupracuje s vychovatelkami.

5. Primární prevence v třídních hodinách

- Třídnické hodiny jsou zařazeny do plánu práce třídního učitele, probíhají jednou do měsíce.
- Jejich nedílnou součástí je prevence rizikového chování,
- Třídní učitelé hovoří se žáky o nebezpečí šikany, provádí dotazníkové šetření o vztazích mezi žáky, teoretické poznatky doplňují filmovými dokumenty, podporují pozitivní atmosféru a přátelské vztahy ve třídě.

6. Primární prevence ve výuce

- Povinností všech učitelů je bodovat přátelské vztahy mezi žáky a eliminovat agresivní chování a zvyšující napětí.
- Učitelé školy všech předmětů začleňují do výuky prevenci sociálně patologických jevů. Téma prevence šikany je také zpracováno do vyučovacích předmětů, které se vztahují k sociálně patologickým jevům – občanská nauka, tělesná výchova, psychologie)

7. Primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování

- Učitelé provádí dohled nad žáky – především v prostorách, kde by k šikanování mohlo docházet – šatny, šatny tělesné výchovy a odborného výcviku, WC, na chodbách školy, zákoutí ve školní budově.
- Učitelé během školního roku pořádají společné aktivity, které mají upevnit pozitivní vztahy ve třídě nebo mezi třídami – adaptační pobyt, exkurze, návštěva divadla, kina, knihovny, sportovní dny.
- Učitelé dbají na zvýšenou pozornost při mimoškolních aktivitách, zejména na potenciální agresory a jejich oběti, posílení dohledu, poučení o bezpečnosti před akcí.

8. Ochranný režim

Cílem je ochrana všech žáků před projevy šikany a jinými nežádoucími sociálně patologickými jevy a vytváření pozitivního klimatu ve škole.

- **Školní řád**
 - viz Práva a povinnosti žáků a zákonných zástupců
 - viz Žákům je zakázáno
 - viz Podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků, prevence rizikového chování
 - viz Výchovná opatření a pravidla pro jejich udělování a hodnocení chování

Žáci a jejich zákonní zástupci jsou se školním řádem prokazatelně seznámeni na začátku školního roku. Je k dispozici ve všech třídách a na webových stránkách školy.

➤ **Dohledy učitelů o přestávkách**

- ve vchodu do školy
- na chodbách školy
- v prostoru šaten
- ve školní jídelně

Na naší škole jsou všechny přestávky mezi jednotlivými vyučovacími hodinami pod pedagogickým dohledem. Dohled nad žáky začíná každý den v 6:30 hodin v přízemí budovy školy, v prvním, druhém a třetím patře v 6:45 hodin. Přestávky žáci tráví ve třídách nebo na chodbách – pod dohledem pedagogů. Polední přestávku (12:25-12:55) na základě souhlasu zákonného zástupce a jejich odpovědnosti mohou žáci trávit mimo školní budovu. Dohled na chodbách končí každý den po skončení vyučování v 14:45, v přízemí budovy v 15:00 hodin, dle potřeb se prodlužuje. Přehled jednotlivých dohledů je vyvěšen na chodbách.

9. Spolupráce s rodiči

- Každý učitel se snaží prohloubit spolupráci s rodiči.
- Rodiče jsou seznámeni se všemi aktivitami školy prostřednictvím webových stránek školy (viz www.sos-znojmo.cz), rodičovských schůzek, individuálních setkání s rodiči.

10. Školní poradenské pracoviště

- Na škole působí výchovný poradce, školní metodik prevence sociálně patologických jevů, školní kariérový poradce a školní psycholog
- Školní metodik prevence poskytuje služby pro rodiče i žáky, zařizuje preventivní programy, zprostředkovává kontakty a spolupracuje se specializovanými pracovišti a dalšími subjekty.

11. Spolupráce se specializovanými zařízeními

- Naše škola spolupracuje:
 - s pedagogicko-psychologickou poradnou Znojmo,
 - s orgánem sociálně právní ochrany – MěÚ Znojmo,
 - s policií ČR.

12. Vztahy se školami v okolí

Ředitelé škol se vzájemně informují o postupech spolupráce při řešení šikany, pokud se jí účastní žáci z různých škol.

Přímé vztahy s okolními školami:

- sportovní soutěže
- oborové soutěže
- mezinárodní projekty

13. Evaluace

Vyhodnocení tohoto školního programu proti šikaně probíhá na pedagogických poradách, na základě šetření metodika prevence a třídních učitelů (pozorování žáků, dotazníková metoda, pohovory se žáky ...), diskutováním o dalších alternativních postupech při výskytu agresivního chování ve školním prostředí.

Nedodržování nebo porušování této vnitřní směrnice bude posuzováno jako porušení povinností zaměstnance z hlediska pracovního práva.

Dodržování ustanovení této vnitřní směrnice kontrolují nadřízení pracovníci dle svých kompetencí.

Tato směrnice ruší Školní program proti šikaně č. j. 2125/2016 ze dne 1. 12. 2016

Účinnost směrnice od 1. 12. 2023

Zpracovala Mgr. Marie Povjakalová, PaedDr., Helena Klepetková

Tato směrnice ruší Školní program proti šikaně č. j. 2125/2016 ze dne 1. 12. 2016

Ve Znojmě 1. 12. 2023

Ing. Libor Pelaj
ředitel školy